

НЕСТЕРОВИЧ В. Ф.,доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри державно-правових
дисциплін*(Луганський державний університет
внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка)*

УДК 342.572

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-3-1-8>**МЕТОДОЛОГІЯ КОМПАРАТИВНОГО АНАЛІЗУ ДЕМОКРАТІЇ УЧАСТІ
НА РІВНІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ**

У статті розкрито методологію компаративного аналізу демократії участі на рівні місцевого самоврядування. Вказується, що компаративний аналіз дає змогу вивчити демократію участі на рівні місцевого самоврядування шляхом порівняння, зіставлення та синтезу отриманого наукового, нормативно-правового й емпіричного матеріалу різних країн. Констатовано, що вкрай важливим у проведенні компаративного аналізу є вирішення методологічного питання про коло країн, на підставі аналізу досвіду яких буде проведено дослідження конституційно-правових засад демократії участі на рівні місцевого самоврядування.

Ключові слова: методологія, компаративний аналіз, конституційно-правові засади, демократія участі, місцеве самоврядування.

В статье раскрыто методологию компаративного анализа демократии участия на уровне местного самоуправления. Указывается, что компаративный анализ дает возможность изучить демократию участия на уровне местного самоуправления путем сравнения, сопоставления и синтеза полученного научного, нормативно-правового и эмпирического материала разных стран. Констатируется, что крайне важно при проведении сравнительного анализа решить методологический вопрос о круге стран, на основании анализа опыта которых будет проведено исследование конституционно-правовых основ демократии участия на уровне местного самоуправления.

Ключевые слова: методология, компаративный анализ, конституционно-правовые основы, демократия участия, местное самоуправление.

The article describes the methodology of comparative analysis of participation democracy at the level of local self-government. It is pointed out that comparative analysis enables to study democracy participation at the level of local self-government by comparing, comparing and synthesizing the received scientific, normative and empirical material of different countries. It is stated that it is extremely important for a comparative analysis to solve a methodological issue about the circle of countries, based on the analysis of experience of studying the constitutional and legal principles of democracy participation at the level of local self-government.

Key words: methodology, comparative analysis, constitutional and legal bases, participatory democracy, local self-government.

Вступ. Невід'ємним елементом наукового та нормативного утвердження конституційно-правових засад демократії участі на рівні місцевого самоврядування є розроблення методологічних підходів до дослідження цієї проблеми. Всебічне, логічне й об'єктивне



методологічне обґрунтування конституційно-правових засад демократії участі на рівні місцевого самоврядування крізь призму міжнародного, зарубіжного та національного досвіду можливе лише за умови визнання того факту, що вказана проблема є об'ємною і багатогранною та має міжгалузевий і міждисциплінарний характер вивчення. Це, у свою чергу, вимагає розроблення спеціального методологічного арсеналу, який дозволить достовірно й аргументовано виявити сталі закономірності й тенденції у дослідженні конституційно-правових засад демократії участі на рівні місцевого самоврядування, а також виробити обґрунтовані практичні рекомендації щодо вдосконалення чинного законодавства України.

Питання компаративного аналізу загалом і конституційно-правових засад демократії участі на рівні місцевого самоврядування зокрема постійно привертають увагу науковців. Зокрема, означена теоретична проблема відображена у працях таких зарубіжних і вітчизняних вчених, як А. де Токвіль, Л. Ледюк, М. Коркунов, О. Батанов, О. Бориславська, Я. Берназюк, І. Заверуха, Е. Захарченко, М. Козюбра, Н. Мяловицька, С. Гусарев, О. Тихомиров, В. Федоренко, О. Чернеженко. Водночас через високий динамізм демократії участі на рівні місцевого самоврядування та постійне вдосконалення її конституційно-правових засад багато питань компаративного аналізу цієї проблеми залишилися не до кінця узгодженими й обґрунтованими. У зв'язку з цим постає не лише теоретична, але й практична необхідність визначити метою цієї статті дослідження методології компаративного аналізу конституційно-правових засад демократії участі на рівні місцевого самоврядування.

Результати дослідження. «Метод» відповідно до Сучасного тлумачного словника української мови походить від грецького слова «μέθοδος» і дослівно перекладається як «шлях», «дослідження» або «вчення». У сучасному розумінні цей термін означає «1. Спосіб пізнання явищ природи та суспільного життя; підхід до вивчення життя і його відображення. 2. Прийом або система прийомів, що застосовуються у певній галузі, діяльності (науки, виробництва тощо)» [1, с. 473–474]. Сукупність споріднених методів і відповідних предметних знань, застосування яких дає своєрідне нове наукове знання, що не може бути здобуто іншим шляхом, у наукових джерелах прийнято позначати як методологічний підхід [2, с. 28]. Методологія ж є сполучним поняттям за рахунок приєднання до значення терміна методу іншого грецького слова «λόγος», яке у Сучасному тлумачному словнику української мови перекладається як «вчення». Як цілісна категорія методологія означає: «1. Вчення про науковий метод пізнання із перетворення світу; його філософська, теоретична основа. 2. Сукупність методів дослідження, що застосовуються у будь-якій науці відповідно до специфіки об'єкта її пізнання» [1, с. 474].

Розглядаючи методологію крізь призму юридичної науки, звернемо увагу на позицію українських вчених С. Гусарева й О. Тихомирова, котрі кореспондують її з «системою принципів і способів організації, побудови та здійснення теоретико-пізнавальної юридичної діяльності у сфері дослідження державно-правової діяльності, а також вчення про цю систему» [3, с. 63] і додають, що методологія сучасної юридичної науки становить складне та багатопланове утворення, яке охоплює: проблеми структури наукового знання взагалі й наукових правових теорій зокрема; закони виникнення, функціонування і зміни наукових правових теорій; категоріально-понятійний апарат юридичної науки; структуру методів юридичної науки; аналіз її наукової мови, формальних і формалізованих методів дослідження, типології систем наукового правового знання [3, с. 63].

Екстраполяція методології дослідження конституційно-правових засад демократії участі на рівні місцевого самоврядування до загальноприйнятих методологічних основ юридичної науки загалом і науки конституційного права зокрема дозволяє стверджувати, що в умовах мінливого сьогодення жоден із наукових методів не дає змогу повноцінно та всебічно дослідити юридичну проблему, яка є предметом наукового пізнання. Це, у свою чергу, вимагає застосування комплексного методологічного підходу до дослідження конституційно-правових засад демократії участі на рівні місцевого самоврядування, за якого різні методи повинні реалізовуватися у своїй сукупності та логічній зв'язці, віддаючи перевагу найбільш утилітарним із них у вивчені окремих аспектів означеної проблеми.



Зокрема, основоположним методологічним підходом у дослідженні конституційно-правових засад демократії участі на рівні місцевого самоврядування крізь призму зарубіжного й українського досвіду, виходячи з мети, задач і предмета цієї наукової статті, безумовно, є компаративний аналіз, який дає змогу вивчити означену проблему шляхом порівняння, зіставлення та синтезу отриманого наукового, нормативно-правового й емпіричного матеріалу різних країн. У зв'язку з цим вкрай важливим є вирішення методологічного питання про коло країн, на підставі аналізу досвіду яких буде проведено дослідження конституційно-правових засад демократії участі на рівні місцевого самоврядування. Здійснення вибору країн для дослідження означеної проблеми, з погляду методології, є доволі складним завданням, оскільки з усього різноманіття зарубіжного досвіду потрібно вибрати ті країни, які мають найбільш позитивний, прогресивний і корисний для України досвід конституційно-правових засад демократії участі на рівні місцевого самоврядування.

Щодо вибору країн для проведення компаративного аналізу конституційно-правових засад демократії участі на рівні місцевого самоврядування, як у зарубіжній, так і у вітчизняній науці варто виокремити два методологічні підходи:

1. Виокремлюється точна та вичерпна кількість країн, конституційний досвід яких досліджується за чітко визначеною у наукових працях схемою [4–7; 9; 16]. Критеріями до вибору лімітованої кількості країн, виходячи з позицій синергетики, здебільшого слугує територіальна, політико-правова чи цивілізаційна їх близькість або схожість.

2. Виокремлюється найбільш позитивний, прогресивний і повчальний зарубіжний досвід у наукових працях серед усього різноманіття країн без прив'язки до якоїсь окремої їх групи [8; 10–12, 14; 15]. Основним критерієм цього підходу з огляду на метод герменевтики виступає корисність і цікавість зарубіжного досвіду конституційно-правових засад демократії участі на рівні місцевого самоврядування без обмеження дослідження певною групою країн.

Проведений порівняльно-правовий і формально-логічний аналіз вказаних наукових праць дозволив виявити цікаву методологічну закономірність у розкритті конституційно-правових засад демократії участі на рівні місцевого самоврядування загалом та окремих його аспектів зокрема. Суть її полягає у тому, що зарубіжні вчені віддають перевагу першому методологічному підходу у дослідженні означеної проблеми. Це виражається у проведенні ними більш звуженого за кількістю країн дослідження зарубіжного досвіду конституційно-правових засад демократії участі на рівні місцевого самоврядування. Вітчизняні ж учені, навпаки, схильні до більш розширеного підходу у виборі країн і, зазвичай, не звужують предмет своїх наукових досліджень цієї сфери суспільних відносин певною групою країн і розглядають усе розмаїття зарубіжного досвіду.

Як вказує український вчений О. Тихомиров, у «розвитку порівняльного правознавства періоду модерну властиве домінування концепції «універсального» права, що ґрунтувалася на «європоцентризмі», постмодерністському порівняльному правознавству – заперечення універсальності права і визнання плюралізму правових культур і традицій, а пост-постмодерністському – усвідомлення відносності глобального і плюрального (глокальності) у правовій реальності, полілогічності побудови світового та національного порядків» [2, с. 8].

У зв'язку з цим методологічним підґрунтям компаративного аналізу конституційно-правових засад демократії участі на рівні місцевого самоврядування є розуміння обмеженості першого методологічного підходу, який не дозволяє побачити корисний із погляду та цікавий із теоретичних позицій зарубіжний досвід, а також певну розпорошеність другого підходу з означеної проблеми. Тому, на наше переконання, слід максимально поєднати вказані методологічні підходи у дослідженні конституційно-правових засад демократії участі на рівні місцевого самоврядування крізь призму зарубіжного й українського досвіду. Тобто за орієнтир, окрім України, слід взяти групу з п'яти країн західної демократії – США, Канади, Великої Британії, Франції та ФРН, досвід конституційно-правових засад демократії участі на рівні місцевого самоврядування яких слід доповнити аналізом інших зарубіжних країн у частині його розширеного викладу.



Зокрема, розгляд досвіду Швейцарії, Австрії, Італії, Литви, Румунії, Словенії, Македонії, Молдови, Білорусі та Киргизстану дозволить більш предметно розглянути конституційно-правові засади демократії участі у рамках місцевої правотворчої ініціативи. Завдяки висвітленню досвіду Швейцарії, Італії, Ірландії, Данії, Ісландії, Латвії та Мальти можна всебічно підійти до аналізу конституційно-правових засад демократії участі на рівні місцевого самоврядування у межах народного вето. Висвітлення досвіду Австрії, Нідерландів, Італії, Литви, Естонії, Польщі, Угорщини та Російської Федерації дасть змогу розкрити демократію участі на рівні місцевого самоврядування через консультативно-дорадчі органи. Вивчення досвіду Болівії дозволить встановити рідкісний прояв демократії участі на рівні місцевого самоврядування – діяльність консультативно-дорадчих органів у формі Спостережних комітетів, які ухвалюють рішення обов'язкового характеру.

Дослідження досвіду Грузії, Литви, Польщі, Угорщини, Словенії та Чорногорії дасть конкретні емпіричні приклади для обґрунтування прийнятності ідеї демократії участі на рівні місцевого самоврядування шляхом професійного представництва інтересів громадськості в органах публічної влади не лише у країнах усталеної демократії, але й у тих, що перебувають на шляху розбудови демократичних інститутів. Розгляд досвіду Австрії та Російської Федерації дозволить розкрити позитивні та негативні сторони демократії участі шляхом проведення громадської експертизи діяльності органів місцевого самоврядування. Аналіз досвіду Швейцарії, Австрії, Данії та Польщі дасть змогу висвітлити прогресивний і корисний для України досвід здійснення демократії участі на рівні місцевого самоврядування через засоби Громадського мовлення.

Ретроспективний і системно-функціональний огляд конституційно-правових засад демократії участі на рівні місцевого самоврядування крізь призму зарубіжного та вітчизняного досвіду, виходячи з позицій методів правового моделювання та прогнозування, а також керуючись статистичним і соціологічним методами, дозволяє серед усього різноманіття відібраного для цього дослідження зарубіжного досвіду визначити найбільш прогресивну та корисну його складову частину для України. Вихідною точкою у цьому процесі має стати визначення найбільш проблемних методологічних моментів, які мають місце у наукових працях вчених щодо висвітлення конституційно-правових засад демократії участі на рівні місцевого самоврядування.

Першим таким проблемним питанням методології дослідження означеної проблеми є доволі велике розмаїття понять і термінів, котрими позначають як загалом демократію участі на рівні місцевого самоврядування, так і окремі її конституційно-правові форми у різних країнах. Зокрема, у Великій Британії юридичною спільнотою використовується такий широковживаний альтернативний мовний варіант демократії участі, як «громадські справи» (public affairs) [16, с. 5].

У США поряд із категорією «демократія участі» часто вживається термін «адвокасі» (англ. advocacy), який в українській мові вживається через такі натуралізовані терміни-аналоги, як власне «адвокасі», «адвокаті», «едвокасі» чи «адвокація» [14, с. 5], а також через перекладені за змістом національною мовою терміни – «громадська кампанія», «громадське представництво», «просування інтересів» і «захист інтересів» [15, с. 6–7]. В американських наукових джерелах адвокасі кореспондується з організованою діяльністю, спрямованою на зміну політики, позицій або програм різних установ чи інституцій. Відповідно до іншого розуміння адвокасі – це довгострокова, спланована діяльність із залученням широких верств населення, спрямована на прийняття позитивних рішень органами публічної влади з метою здійснення довгострокових змін у житті людей [16, с. 34].

Компаративний аналіз застосування терміна «адвокасі» наочно засвідчує, що він вже давно вийшов за межі виключно американської правової системи та був запозичений науковцями інших держав для позначення демократії участі. Не лишилася осторонь цих процесів і Україна. Останнім часом термін «адвокасі» як дотична категорія до демократії участі на рівні місцевого самоврядування дедалі частіше використовується як українськими науковцями, так і загалом на пострадянському просторі. Зокрема, вітчизняні вчені М. Менджул



і В. Навроцький під поняттям «адвокасі» розуміють «організовані дії, спрямовані на здійснення впливу на певних осіб та / чи організації, які приймають рішення, або на політиків, щоб змінити певну ситуацію на краще» [14, с. 5].

Загалом застосування компаративного методу дозволяє стверджувати, що для позначення демократії участі на рівні місцевого самоврядування, її форм і видів вживається ціла низка понять і термінів: «захист інтересів», «організоване представництво інтересів», «система консультування», «громадські справи», «зв'язки з урядом», «адвокасі», «адвокація» тощо. Більшість категоріально-понятійного апарату демократії участі на рівні місцевого самоврядування, який вживається у вітчизняних наукових виданнях, запозичена із відповідних іноземних практик. Логіко-семантичний аналіз термінів і понять, котрими позначають українські науковці демократію участі на рівні місцевого самоврядування, дозволяє зробити висновок, що проникнення іноземного категоріально-понятійного апарату з цієї проблеми відбувалося двома шляхами. Перший – це натуралізація іноземного терміна в українській мові. Другим шляхом проникнення є переклад іноземного терміна, здебільшого англійського, українською мовою за змістом.

Загалом слід констатувати хаотичність і безсистемність методології дослідження конституційно-правових засад демократії участі на рівні місцевого самоврядування у вітчизняній науці конституційного права. Таку ситуацію можна пояснити двома чинниками:

– по-перше, активним проникненням у нашу державу зі здобуттям незалежності численних іноземних програм із надання грантів у галузі розвитку демократії й утвердження в Україні громадянського суспільства на рівні місцевого самоврядування. Переважно вказані програми належать різноманітним фондам Сполучених Штатів Америки або Європейського Союзу національного та наднаціонального рівнів. Для реалізації того чи іншого проекту в Україні, у т. ч. й представниками української громадськості, головною умовою є використання методології та підходів грантодавця, які цілком логічно ґрунтуються на зарубіжних наукових здобутках конституційно-правових засад демократії участі на рівні місцевого самоврядування;

– по-друге, відсутністю комплексних і ґрунтовних наукових розвідок цієї проблеми, що призвело до утворення своєрідного теоретичного вакууму, заповненого здебільшого неадаптованими для України іноземними науковими здобутками з розкриття конституційно-правових засад демократії участі на рівні місцевого самоврядування. Запозичення українськими вченими здійснювалося переважно без належного наукового методологічного опрацювання питання доцільності та коректності вживання іноземних наукових і нормативних надбань із висвітлення демократії участі на рівні місцевого самоврядування. Як наслідок, поза увагою українських вчених залишилося вкрай важливе з погляду методології питання – узгодження іноземного категоріально-понятійного апарату з відповідною національною термінологією.

Щодо розроблення обґрунтованого методологічного інструментарію компаративного аналізу конституційно-правових засад демократії участі на рівні місцевого самоврядування, вкрай важливо звернути увагу на загальні проблемні питання методології дослідження вітчизняної юридичної науки. До таких проблемних питань методології, як вказує український вчений М. Козюбра, слід віднести «юридичний позитивізм», «крайній формалізм» і «догматизм». За цього, продовжує свою думку вчений, «в умовах дедалі динамічнішого суспільного життя і зв'язаного з ним швидкого старіння законодавства та іншого нормативного матеріалу» набуває більшої затребуваності динамічний методологічний підхід [17, с. 3–6]. Дослідниця Н. Мяловицька у продовження думки професора М. Козюбри зазначає, що «важливим завданням науки конституційного права є науковий аналіз проблем, пов'язаних із визначенням понятійного апарату методології галузі, її структур, взаємозв'язків, інструментарію» [18, с. 25].

У зв'язку з цим значущим моментом у розробленні методологічного інструментарію компаративного аналізу конституційно-правових засад демократії участі є чітке визначення категоріально-понятійного апарату демократії участі на рівні місцевого самоврядування та його розмежування із суміжними термінами та поняттями, які є близькими за змістом,



але різняться за своїм значенням. З погляду методології, дефініціюючи демократію участі на рівні місцевого самоврядування, слід виходити з того, що поняття, які є змістом термінів, фактично є вищим ступенем логічного узагальнення предметів і явищ. «Поняття з низки ознак певних явищ, – вказує вітчизняний вчений А. Ткачук, – вбирає найбільш суттєві, за якими можна судити про все явище, причому наявність цих ознак є достатньою для правильного розуміння явища» [19, с. 222].

Висновки. Наявний методологічний інструментарій, що використовується для компаративного аналізу конституційно-правових засад демократії участі на рівні місцевого самоврядування у вітчизняній юридичній науці, має дещо ускладнений характер. Це детерміновано насамперед трьома суттєвими факторами:

– по-перше, наявністю широкого лексичного ряду понять і термінів, у т. ч. іншомовного походження, якими позначають демократію участі на рівні місцевого самоврядування, її конституційно-правові прояви, форми та типологію;

– по-друге, надзвичайно великим різноманіттям змістів, що вкладаються у розуміння понять і термінів як у наукових закордонних і вітчизняних юридичних джерелах, так і в правових актах у розкритті конституційно-правових форм демократії участі на рівні місцевого самоврядування;

– по-третє, наявністю ідеологічного негативно упередженого контексту у розкритті зарубіжними та вітчизняними вченими демократії участі на рівні місцевого самоврядування загалом і конкретних її конституційно-правових форм зокрема.

Список використаних джерел:

1. Сучасний тлумачний словник української мови: 65 000 слів / за заг. ред. В.В. Дубічинського. Харків : ВД «Школа», 2006. 1008 с.
2. Тихомиров О.Д. Юридична компаративістика: філософсько-методологічні засади : автореф. дис. ... док. юрид. наук : 12.00.12 / Київ. нац. ун-т внутр. справ. Київ, 2006. 35 с.
3. Гусарев С.Д., Тихомиров О.Д. Юридична деонтологія. Основи юридичної діяльності : навчальний посібник. Київ : Знання, 2008. 495 с.
4. О демократії въ Америкѣ: Сочиненіе Алексѣя де Токвиля / пер. съ 14-го французскаго изданія В.Н. Линдъ. Москва : Книжное дело, 1897. 620 с.
5. Референдуми в Європейському Союзі / О.Д. Чебаненко, О.Ю. Грищук, Н.В. Колодзяна та ін. ; за ред. Д.С. Ковриженка. Київ : ФАДА, ЛТД, 2007. 186 с.
6. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / О. Бориславська, І. Заверуха, Е. Захарченко та ін. ; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні. DESPRO. Київ : ТОВ «Софія». 2012. 128 с.
7. Федоренко В.Л., Чернеженко О.М. Конституційні моделі місцевого самоврядування у державах учасниках ЄС, Швейцарії та Україні : монографія / за ред. В.Л. Федоренка. Київ : Видавництво «Ліра», 2017. 288 с.
8. Батанов О.В. Муніципальне право в умовах глобалізації. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 3. С. 84–88.
9. Нестерович В.Ф. Конституційно-правові засади лобювання у Федеративній Республіці Німеччини. *Вибори та демократія*. 2009. № 3. С. 59–66.
10. Государство и гражданское общество: практика эффективного взаимодействия. *Международный опыт : сборник статей и документов / сост. Е.Б. Тонкачёва, Г.Б. Черепок*. Минск : ФУАинформ, 2009. 266 с.
11. Коркуновъ Н.М. Сравнительный очеркъ государственнаго права ино-странныхъ державъ. Часть первая. Государство и его элементы. Санкт-Петербург : Типографія М. Меркушева, 1906. 164 с.
12. ЛеДюк Л. Учасницька демократія: референдуми у теорії та практиці. Харків : Центр освітніх ініціатив, 2002. 160 с.
13. Берназюк Я.О. Форми участі інститутів громадянського суспільства у нормотворчому процесі. *Конституційно-правові аналітичні студії*. № 1. С. 43–51.



14. Менджул М.В., Навроцький В.В. Кампанії адвокати як інструмент демократичних перетворень. Ужгород : КАПЛІ «ВЕСТЕД» «Видавництво Олександри Гаркуші», 2011. 66 с.
15. Кіященко Г. Адвокати : практичний посібник. Київ : ГУРТ, 2009. 100с.
16. John J. Patrick, Richard M. Pious, Donald A. Ritchie. The Oxford Guide to the United States Government. Oxford – New York : Oxford University Press, 2001. 802 p.
17. Козюбра М.І. Юридичне тлумачення: проблеми методології. *Наукові записки НаУКМА*. 2014. Т. 155. Юридичні науки. С. 3–8.
18. Мяловицька Н. Конституційно-правова реформа і методологія науки конституційного права. *Вісник Конституційного Суду України*. 2006. № 2. С. 22–29.
19. Ткачук А. Законодавча техніка : навчальний посібник. Київ : ІКЦ «Легальний статус», 2011. 268 с.

НОСАЧ А. В.,

кандидат юридичних наук,

докторант

(Харківський національний

університет внутрішніх справ)

УДК 343(97+325)

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-3-1-9>

ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ ЯК ОBOB'ЯЗKOBA OЗHAKA ЗЛОЧИННОСТІ, ЩO ПОСЯГAE HA ДEPЖAВHИЙ СУBEPEHITET І TEPITOPIAЛЬHУ ЦІЛІCНІCТЬ УКPAЇHИ

Статтю присвячено аналізу загроз державному суверенітету і територіальній цілісності України з кримінологічного погляду на проблему загроз як характерну ознаку окремого різновиду злочинності, що детермінує посягання на державний суверенітет і територіальну цілісність України. Аналізується зміст таких загроз, як територіальні претензії з боку інших держав світу, глобалізація світових відносин і зосередження важелів впливу на світові процеси в руках окремих осіб або груп, прояв сепаратизму та намагання автономізації за етнічною ознакою окремих регіонів України. Визначається їх першочергове значення для детермінації злочинності, що посягає на державний суверенітет і територіальну цілісність України.

Ключові слова: злочинність, загроза, державний суверенітет, територіальна цілісність, сепаратизм.

Статья посвящена анализу угроз государственному суверенитету и территориальной целостности Украины с криминологической точки зрения на проблему угроз как характерный признак отдельного вида преступности, которая детерминирует посягательство на государственный суверенитет и территориальную целостность Украины. Анализируется содержание таких угроз, как территориальные претензии со стороны других государств мира, глобализация мировых отношений и сосредоточение рычагов влияния на мировые процессы в руках отдельных лиц или групп, проявление сепаратизма и попытки автономизации по этническому признаку отдельных регио-

